

SENED-İ İTTİFAK İLE MAGNA CARTA'NIN KARŞILAŞTIRILMASI¹

Sina AKŞİN

Sened-i İttifak² üzerinde bir çok çalışmalar ve yorumlar yapılmıştır³. Sened-i İttifak'ın Magna Carta ile karşılaştırılması da bilinen bir şeydir. Bu çalışmada ben bu karşılaştırmayı belki biraz daha ayrıntılı olarak yapmak istiyorum.

Sened-i İttifak

Giriş: Sİ giriş bölümünde OD'nin başlangıcından o günlere değin birlik oluşu sayesinde fetih ve zafer elde ettiğini, ama bir süreden beri devlet vükelası içinde ve taşra memalik hanedanları arasında bencillik ve çekişmenin ortaya çıktığını belirtiyor. Din ve devlet nizamını kurmak için bu dağılmanın yerine ittifak getirmek üzere birçok toplantılar yapılmış ve Sİ oluşturulmuştur. Dikkati çeken birinci nokta, geleneksel değerlerin (fetih, zafer ve din) öne sürülmesidir. İkincisi, çekişmenin vükela ile hanedanlar arasında değil, de, her bir zümrenin kendi içinde gösterilmesidir. Yani zümreler arası bir çekişmeden değil, zümreler içi bir çekişmeden söz edilmektedir. Bu, Nizam-ı Cedit yandaşları ile tutucular arasındaki çekişme olsa gerektir.

Birinci şart: Burada Padişahın "devlet-i ebed müddetin" kutbu olduğundan söz edildikten sonra, gerek padişahın şahsına, gerekse saltanata "cümlemizin müteahhid ve zâmin" olması, yüksek devlet görevlileri, hanedan ya da ocaklardan söz ve eylemle ihaneti görülenlerin soruşturmadan sonra müttefikan bastırılması öngörülüyordu. Bu tür bir davranışa yanaşmayanlar da bu yönde zorlanacaklardı. Burada Padi-

- (1) 1-4 Temmuz 1992 tarihlerinde Aix-en-Provence'da toplanan 6. Osmanlı Devleti ve Türkiye'nin İktisadi ve Toplumsal Tarihi Kongresine sunulmuş olan tebliğdir.
- (2) Bu çalışmada Sened-i İttifak Sİ, Magna Carta da MC olarak kısaltılmıştır. Sİ metni için bkz. Cevdet Paşa, *Tarih-i Cevdet* (Dersaadet, 1309), c. 9, s. 278-83; Server Feridun, *Anayasalar ve Siyasal Belgeler* (İstanbul, Aydın Güler Kitabevi, 1962), s. 1-4. MC için: J.C. Holt, *Magna Carta* (Cambridge, CUP, 1965), s. 313-37.
- (3) Bülent Tanör, *Osmanlı İmparatorluğunda Anayasal Gelişmeler* (İstanbul, Der Y., 1991) adlı yapıtında Sİ üzerine görüş ve tartışmaları çok iyi bir biçimde sunup eleştirmiş, kendisi de ilginç çözümler yapmıştır.

şahın ve padişahlığın güçlendirildiği, öte yandan ihanet durumunun soruşturmaya bağlı kılınarak bir tür güvence sağlanmak istendiği göze çarpıyor.

İkinci şart: Devleti güçlendirmek için memleketlerden yazılan askerin, toplantılarda kararlaştırıldığı üzere, “verilen nizam göre” devlet askeri olarak yazılması ve yetiştirilmesi (“tekmili”) ve sürekli kılınması, aleyhinde söz söylenmemesi ve ocaklar tarafından muhalefet edilirse bastırılması, memleketin neresinde düşman ortaya çıkarsa çıkarsın, toptan ve hızla karşı konulması öngörülüyordu. Bundan anlaşılıyor ki, gerek merkezin, gerekse hanedanın topladığı asker devlet askeri sayılacak ve belirli bir usule göre yetiştirilecekti. Ocakların muhalefet olasılığından söz edilmesi bunların yeni usul asker olacaklarını belli ediyor. Başka bir deyişle, merkezle birlikte bütün âyanlar Nizam-ı Cedit ya da benzeri asker yetiştireceklerdi. Bunların sürekli görev yapması da herhalde önerilirdir, zira “kapısız” asker OD’nde en büyük asayişsizlik kaynağıydı.

Üçüncü şart: Devlet vergilerinin düzenli toplanması ve olduğu gibi merkeze ulaştırılması, ayrıca Padişah emirlerinin uygulanması kabul ediliyor, Padişaha karşı çıkanların “bilittifak tedibi” öngörülüyordu.

Dördüncü şart: Bu, Sadrıâzamın, yani burada Alemdar Mustafa Paşanın durumunu hem âyanlara karşı, hem de devlet adamları ve Padişaha karşı pekiştirecek bir maddedir. Padişahın bütün buyruklarının ötedenberi “Makam-ı Vekâleti Mutlaka” olan Sadrıâzamdaki çıktığı, her konunun ona sunulması gerektiği ve Sadrıâzamın söylediklerini yapmak zorunluluğu hatırlatılıyordu. Ayrıca hiçbir görevli, başka görevlinin işine karışmayacaktı. Ne var ki Sadrıâzama da bir sınırlama getiriliyordu. O da kanuna ve yükümlülüklerle aykırı davranmayacak, rüşvet almayacak, yolsuzluk yapmayacak, iftira etmeyecekti. Bunları yaparsa, “bilittifak men’i” yoluna gidilecekti.

Beşinci şart: Bu, bir can ve kişi dokunulmazlığı maddesidir. Hanedan (yani büyük âyanlar) ve âyan ile vükela ve rical (devlet görevlileri) bu konuda birbirlerine kefil olmaktadır. Sî’ye aykırı bir hareketi ortaya çıkmadıkça, ne devletten ne diğer hanedanlardan bunlardan birine bir kötülük gelmeyecek, geldiği takdirde öbürleri birleşip bunu önleyeceklerdir. Hanedan başları öldüğünde, hanedanların devamını vükela sağlayacaktır. Hanedanlar aynı biçimde yönetimleri altındaki âyanlara ve ileri gelenlere (vücuha) güvence sağlayacaklardır. Âyanlardan biri suç işlemişse, yapılacak soruşturmada ve Sada-

retten izin aldıktan sonra, yerine bir başkasını seçeceklerdir. Ayrıca kimse kendisine havale edilen yerin dışında bir karış yere el atmayacak, atarsa, hep birlikte önüne geçilecektir. Fukaraya zulmedenler ve adaletin uygulanmasını önleyenler cezalandırılacaktır. "Hasbelbeşeriye" suç işleyenlere ceza verilebilmesi için suçun "cümle indinde taayyün" etmesi gerekmektedir.

Dikkat edilirse bu hüküm Tanzimattan 31 yıl önce siyaseten katil usulüne son vermekteydi. Ne devlet adamları, ne de âyanlar "cümle indinde" suçluluk ortaya çıkmadıkça cezalandırılmayacaklardır. Yine göze çarpan husus, bir muhakeme sürecinden söz edilmemesidir. Belki de suçun cümle indinde taayyün etmesi, muhakeme edilmekten daha güvenceli görülüyordu. Uydurma bir muhakemeden daha sağlam bir yol sayılmış olmalıdır. (Yalnız bir yerde "gereği gibi" taayyünden söz edilmesi belki bazı biçimsel koşulların düşünülmüş olabileceğini hissettirmektedir.)

Metin olarak hayli uzun olan maddede fukaranın da gözetildiği görülüyor. Ne var ki bu, çok kısa bir cümlecikle adeta geçiştirilirken, esas ağırlığın devletlileri ve âyanları korumaya verildiği dikkati çekmektedir.

Altıncı şart: İstanbul'da ocaklarda herhangi bir fitne ve fesat çıkarsa, bütün hanedanların, izin alma gereği olmaksızın, bu kente gelip ayaklananların ocaklarını kaldırması, eğer sınıf ise sınıflarını kaldırması (Boğaz yamaklarına yapıldığı üzere), ilgili kişilerin dirlik ve esamelerinin iptali, ve soruşturma sonucunda idam edilmeleri hanedan ve memalik ileri gelenleri tarafından kararlaştırılmıştır.

Vaka-yi Hayriyeden 18 yıl önce, böylesine resmi bir belgede ocakların ya da sınıfların, ayaklanırlarsa, kaldırılacakları tehdidi açıkça öne sürülmekteydi. (Araştırılması gereken bir nokta, bu düşüncenin daha önce de öne sürülmüş olup olmadığıdır.) Böyle bir ayaklanma durumunda merkez makamlarından bir şey yapmalarının beklenmediği, düşünülen tek yaptırımın âyanların harekete geçmesi olduğu anlaşılıyor.

Yedinci şart: Burada fukara ve reayanın korunmasının esas olduğu belirtildikten sonra, hanedan ve âyanın asayişe ve halkın vergileri konusunda "hadd-i itidale" uymaları gerektiği söyleniyordu. Buna göre, zulüm olmaması için vergiler vükela ve hanedanlar arasında görüşülecek ve nasıl karar verilirse uygulamanın sürekli o yönde olmasına dikkat edilecekti. Bir de denetim mekanizması getiriliyordu: hane-

danlar bu konuda birbirlerine nezaret edecekler, zulüm olursa devlete haber verilecek ve ittifakla önlenmesine çalışılacaktı.

Zeyl: Sİ'nin sürekli uygulanmasını sağlayacak hükümleri içermektedir. Bundan böyle Sadaret ve Meşihate atananlar, göreve geldiklerinde Sİ'yi imza edip harfiyen uygulayacaklardır. İmzada gecikme olmamasını sağlamak Divan-ı Hümayun Beylikçisine ait bir görev olacak ve bu usul Divan-ı Hümayun kalemine kaydedilecekti. Sİ'nin suretleri gerekenlere ve bu arada Padişaha verilecek, o da her zaman yürütülmesi için bizzat nezaret edecekti.

Şimdi Sİ'nin ana hükümlerini maddeler halinde özetleyelim:

- 1- Âyanlık babadan oğula geçen, irsî bir görevdir (5. şart).
- 2- Hanedan denen büyük âyanlar ile diğer âyanlar arasında bir astlık-üstlük (hiyerarşi) ilişkisi vardır.
- 3- Hanedanlar birbirlerini denetleyecekler ve davranışları ittifak halinde olacaktır (7. şart)
- 4- Ceza hukuku alanında adaleti sağlamak için keyfî siyaseten katil ve müsadere son bulmakta, soruşturma ve "cümle indinde taayyün" usulleri getirilmektedir (5. şart).
- 5- Vergiler devlet adamları ile hanedanlar arasında kararlaştırılacak ve ılımlı olacaktır (7. şart).
- 6- Yeni ordu hem merkezde, hem taşrada hanedanlarca kurulacak, hem merkezî, hem ademi merkezî olacaktır. Rahat durmazlarsa ocakların kaldırılması söz konusudur (2. şart).
- 7- Sadriâzamın durumu adamakıllı güçlendiriliyor, ama haksız ve yolsuz davranışları olursa, hanedanlara direnme hakkı tanınıyordu (4. şart).

Yukardaki maddeleri biraz daha genellemeye çalışırsak, ilginç sonuçlar çıkabilmektedir. Ceza hukuku alanında keyfî siyaseten katil ve müsadere yerine soruşturma ve cümle indinde taayyün esaslarının kabulü hukuk devleti yönünden atılmış önemli bir adım sayılabilir. Vergilerin hanedanlarla devlet adamları tarafından konması, Batıdaki demokrasi mücadelesinin temelini, yani temsil olmadan vergi konmaz ilkesini hatırlattığı gibi, Batıda olduğu gibi, parlamentoya doğru bir adım olarak yorumlanabilir. Hanedanların birbirini denetlemesi, davranışların ittifakla olması da yine bu parlamentoya gidiş olarak anlamlandırılabilir. Bu da Sİ'nin, ülke yönetimine bambaşka bir biçim veren,

köktenci, anayasal bir belge olduğunu bize göstermektedir. Ayrıca Sİ, daha somut olarak âyanların örgütlenmesi, aynı zamanda yeniçerilere karşı bir silah olarak da düşünülmüştü. Bir yeniçeri isyanı çıktığında, âyanlar İstanbul'a gelip "Vaka-yı Hayriyeyi" gerçekleştireceklerdi. Köşullar gerçekleşti ama, sanırım büyük ölçüde Padişahın Sİ (ve Alemdar) aleyhtarlığı yüzünden silah işlemedi.

Magna Carta

Magna Carta (MC) ilk bakışta Sİ'den hayli farklı bir belgedir. Bir kez MC 63 maddeliktir. Sİ kısa ve genel ilkeleri koyan bir metinken, MC ayrıntılı bir belgedir. Çok kez aynı ilkenin farklı konularla ilgili hükümlerinden her biri, kazüistik denebilecek bir yaklaşımla, ayrı bir madde haline getirilmiştir. MC'deki birçok maddeler ayrıntılı ve kemikleşmiş, gelişmiş bir feodal hukukun bir takım sorunlarını çözmek için yazılmıştır.

Burada MC'nin tümünü tahlil etmek niyetinde değilim. Daha çok özgürlükler ve temel hukuk düzeniyle ilgili ve / veya Sİ ile karşılaştırılabilecek hükümleri ele almak istiyorum. 1. madde ile başlarsak (aynı hüküm en son maddede de tekrarlanmaktadır) burada Kilisenin özgür ve haklarına sahip olması kararlaştırılmıştır: Papanın da izin verdiği, Kilisenin "çok gerekli ve önemli" bulduğu özgür seçimler ilkesi kabul edilmiştir.

Vergiler: Önemli bir konu vergilerdir. 12. maddeye göre Kralın danışmadan toplayabileceği para, geleneksel feodal hukuka göre, Kralın fidye parası, en büyük oğlunun şövalye yapılması, en büyük kızının evlendirilmesiyle ilgili masraflarla sınırlı olacaktır. Bu durumlar için de paranın makul bir miktarda olması şartı aranmaktadır. Diğer bir maddeyle Kralın dışındaki öbür feodaller de aynı yükümlülükleri özgür insanlar bakımından üstlenmektedirler (md. 15). Sözü geçen durumlar dışında para toplayabilmek (buna "yardım akçesi" ya da "cebeleri akçesi" denmektedir) için Kilise ileri gelenlerine, kontlara, büyük baronlara v.s. tek tek en az 40 gün öncesinden toplantı gün, yer ve amacını belirten mektuplar yazılacaktır. Çözüm, gelenlerin tavsiyeleri uyarınca olacaktır (md. 14).

Vergiye geniş anlamda yorumlarsak, feodal çalışma yükümlülüklerinin (angarya ve benzeri) kötüye kullanılmaması (md. 16) da bu alana girecek bir hüküm sayılabilir. Aynı biçimde âdet ya da yasaya göre yükümlü olmadıkça hiçbir köy ya da insan köprü inşa etmek zorunda kalmayacaktır (md. 23). Zahire ya da başka taşınabilir şeylerin

istimvallerinde bedeller, mal sahibi ertelemeyi kabul etmezse, peşin ödenecektir (md. 28). Görevliler, sahibinin rızası olmadan özgür bir adamdan at ya da araba almayacaklardır (md. 30). Benzer bir hüküm kereste için konmuştur (md. 31).

*Para cezaları:*⁴ Para cezaları suçun ağırlığına göre ayarlı olacaktır: hafif suçlarda az, ağır suçlarda çok para cezası kesilecektir. Ama her halükârda para cezası suçluyu geçim olanaklarından yoksun bırakacak bir ağırlıkta olmayacaktır (md. 20). Md. 20 özgür insanları, tüccarları, köylüleri konu edinmektedir. 21. madde kont ve baronları, 22. madde din adamlarını aynı hükümden yararlandırmaktadır. Daha sonraki bir madde (55) haksız para cezalarının ya tümüyle iade edilmesini, ya da 25 baron kurulunca muhakeme edilmesini öngörüyordu. (Bu kurula Canterbury Başpiskoposu ve uygun göreceği başkaları da katılabilecektir.)

Ceza hukuku ile ilgili diğer hükümler: Para cezalarının kesilmesi ancak mahalle sakinlerinden saygın kişilerin tanıklığı ile olacaktır (md. 20). Aynı biçimde kont ve baronlar ancak eşitleri tarafından para cezasına mahkûm edileceklerdir (md. 21). Cinayet ya da yaralama durumlarında davacılarından para alınmayacaktır (md. 36). Hiçbir adliye görevlisi, inanılır tanıklar olmadan kimseyi mahkemeye veremeyecektir (md. 38). Hiçbir özgür insan eşitlerinin yargısı olmadan ya da ülkenin yasalarına uygun olmadıkça cezalandırılmayacaktır (md. 39). Adalet kimseye satılmayacağı gibi, reddedilmeyecek ve geciktirilmeyecektir (md. 40). Ülkenin yasalarını bilmeyenler ve buna tam uymaya niyetli olmayanlar adalet görevlisi yapılmayacaklardır (md. 45). Herhangi bir kimse eşitleri tarafından verilmiş yasal bir yargı olmadan toprak, şato, özgürlük ya da haklarından Kralca yoksun bırakılmışsa bunlar derhal iade edilecektir. Bu konuda bir anlaşmazlık olursa, 25 baron kurulu bu konuyu çözecektir (md. 52). Dönemin kadına değer vermeyen tavrına işaret eden bir hüküm de vardır: ölümlle ilgili durumlarda, kadınların başvurusu üzerine kimse tutuklanmayacaktır, meğer ki ölü, kadının kocası olsun (md. 54). Kısmen Şeriatı hatırlatırçasına, ama kadın tanıklığına (karı-koca durumu dışında ki, buradaki tutarsızlık açıktır) erkeğe göre % 50 değer tanımak yerine hiç değer vermek bakımından ondan daha geri bir çizgide, benzer bir tavır söz konusudur.

(4) Orta Çağcıl sistemlerde (bu arada Osmanlı'da da) para cezaları öncelikle iktidar sahipleri için iyi bir gelir kaynağı olarak görüldüğü için, ceza hükümleriyle vergiler arasında ve ayrı olarak ele almayı yeğledim.

Ticarette ilgili hükümler: Bütün kent, belde ve kasabalar bütün özgürlüklere ve gümrük serbestliklerine sahip olacaklardır (md. 13). Şarap, bira (*ale*), buğday, kumaş, ağırlık ölçüleri ve diğer ölçüler aynı olacaktır (md. 35). Savaş durumunda, düşman ülkeden gelenler dışında bütün tüccarlar ülkeye serbestçe girip çıkabilecekler, eski ve haklı usuller dışında vergiye bağlı olmayacaklardır (md. 41).

Avcılıkla ilgili hükümler: Deniz kıyıları dışında bütün İngiltere'de dalyanlar kaldırılacaktır (md. 33), Elkonan, kapatılan ormanlar ve nehir kıyıları serbest bırakılacaktır (md. 47). Orman ve nehir kıyıları ile ilgili kötü âdetler derhal her kontlukta saygıdeğer kişilerce seçilecek 12 yeminli şövalye tarafından tamamen kaldırılacaktır (bu, Kralın ya da Başyargıcın daha önce bu gibi durumlardan haberdar edilmemiş olması durumundadır) (md. 48).

Yaptırım ve denetleme mekanizması: MC'nin uygulanmasını sağlamak için bir mekanizma öngörülmüştür (md. 61). Baronlar, aralarından 25 tane temsilci seçeceklerdir. Bunlardan 4 tanesi MC'ye bir aykırılık saptadığında Krala başvuracaklar ve 40 gün içinde istekleri yerine getirilmezse, öbür 21 baronu haberli kılıp Kralı her yoldan sıkıştıracaklardır. Örneğin, şato, toprak ve mallara elkoymak gibi yaptırımlar uygulayacaklar ama Kral, Kraliçe ve çocuklarının kişilerine işmeyecekler, ihlal son bulduğunda Krala itaat etmeye devam edeceklerdir. Kral, MC ihlaline karşı isteyenin 25 barondan yana tavır almasına, bağlılık andı vermesine peşin olarak izin veriyordu. Ayrıca, Kral 25 baronun, oybirliği olmayan durumlarda çoğunlukla karar alabilmesini, ve bu kararların oybirliğiyle alınmış kararlar gibi sayılmasını kabul ediyordu.

İk Belgenin Karşılaştırılması

İki belgenin iki önemli bakımdan benzeştiği açıktır. Bir tanesi vergilerin saptanması işinde bir yanda hanedanların, öbür yanda büyük papaz ve soyluların ortak edilmesi. Bu ilkenin parlamentoya giden bir tohum taşıdığını söyleyebiliriz. İkinci benzeşme noktası cezalarla ilgili olarak hükümdarın keyfilğine karşı bir teminat arayışının bulunmasıdır. Bunu da hukuk devleti arayışı diye tanımlayabiliriz.

Farklara gelince. Belki de en önemli fark, kurumlaşma farkıdır. Vergiler konusunda Sİ'de devlet adamları ile hanedanlar arasında görüşmeler öngörülmekle yetinildiği halde (7), MC'de bu görüşmenin nasıl yapılacağıın usulü gösterilmiştir (14). Bu farkı adalet konusunda

da görmekteyiz. Sİ'de soruşturma ve "cümle indinde taayyün" gibi çareler (5) öne sürülürken, MC'de daha somut ve çok kez varolan mahkemelerin ya da 25 baron kurulunun çerçevesinde bir takım çözümler kabul edilmektedir. Bir insanın eşitleri tarafından yargılanması, adaletin hükümdar için haksız bir zenginleşme kapısı olmamasına çalışılmaktadır.

Sİ ile MC arasında kurumlaşma bakımından göze çarpan bu fark acaba ne anlama gelmektedir? Hemen belirtmelidir ki iki belge yapıldıkları günün siyaset olaylarının damgasını taşımaktadırlar. Bununla birlikte acaba kurumlaşma farkı, 1215 İngiltere toplumunun 1808 Osmanlı toplumundan daha 'gelişmiş', daha 'olgun' olduğuna mı işaret etmektedir? Bunun yanıtını vermek kolay değildir ama, sözü edilen yönde bir işaret sayılabileceğini kabul etmek gerekir gibime geliyor. (Tabii MC'nin kadınlara karşı tavrının daha geri olduğuna yukarıda işaret etmiştim).⁵

Belki başka bir fark, MC'nin ticarete ve kentlerin özerklikleri konularına verdiği önemdir. Birinde olup öbüründe olmaması tümüyle rastlantı sayılmamalıdır sanırım. Osmanlıda kentler özerk değillerdi. Yöneticilerin soygunculuklarına karşı olsa olsa bazan fiili direnmeleri söz konusuydu⁶. Ama yasalar, âdetler veya anlaşmalar çerçevesinde kazanılmış, sistemin tanıdığı ayrıcalıklar ve haklar var mıydı? Bunlar bazı yer ve zamanlarda mevcut olmuş olsa bile, Orta Çağ İngiltere'sindeki denli gelişmiş olmadıklarını söylemek mümkündür.

Diğer bir fark da hükümdarın durumuyla ilgilidir. Sİ'de hükümdara karşı son derecede saygılı bir yaklaşım vardır ve yapılan sözleşmenin Padişahı nasıl ilgilendirdiğini, sözü edilen kötülüklerde onun payı olup olmadığını ilk bakışta anlamak kolay değildir. Görünüşe göre kötülükler ya devlet görevlilerinden, ya da hanedan ve âyanlardan kaynaklanmaktadır. Sİ sisteminin işleme için Padişaha yüklenen önemli

- (5) Türklerin 1808'de yaptıkları bir kamu beğesinin benzerinin İngiltere'de 1215'de yapılmış olması bizdeki ulusçu duyarlıkları rahatsız etmiştir. Bu açıdan, 'dünya' merkezleşmeye gideken bizim adem-i merkeziyete (feodalizme) yönelmemiz kabul edilemez görülmüştür. Sİ konusunun ilgi, hattâ heyecan uyandırmasının nedeni budur.
- (6) 1791'de Halep Valisi atanan Köse Paşa, kente gelmiş, fakat halkın isyanı üzerine burayı terketmek zorunda kalmıştır. "Halep halkının isyanı ve saldırısı, şahsına değildi. Onlar, her valiye aynı oyunu sahneliyor, böylece vergi ödemiyorlardı." Necdet Sakaoğlu, *Anadolu Derebeyi Ccaklarından Köse Paşa Hanedanı* (Ankara, Yurt Y., 1984), s. 82.

bir görev de görünmüyor. Sİ'nin her zaman yürütülmesine bizzat nezaret etmesi, Sİ'nin bir suretinin kendisinde bulunmasına dair hüküm varsa da, Padişaha (imza ya da yemin gibi) başka bir yükümlülük getirmemekte, Padişah değişikliğinde ne olacağı öngörülmemektedir. Kısaca, Padişah Sİ'nin bir tarafı değildir adeta. Önümüzde Padişahın dışında yapılmış bir anlaşma söz konusudur. Sİ ne bir ferman, ne bir hatt-ı hümayundur. Bir hatt-ı hümayunla onaylanmıştır, ama o da kerhen. Oysa göreve yeni gelecek bütün sadrîâzam ve şeyhülislamlar bunu imza ile yükümlü tutuldukları gibi, bu işin ihmal edilmemesi için çare de öngörülmüştür.

Tabii Padişaha bu çok saygılı ve kollayıcı sayılabilecek yaklaşımın bir ölçüde onun Alemdar Mustafa Paşa tarafından tahta getirilmiş olan ve yeni düzenden yana olacağı varsayılan II. Mahmut olmasından kaynaklandığını unutmamak gerekir. Sİ'de ana sorunun ve tehlikenin ocaklardan geliyor biçiminde görüldüğü açıktır. Oysa olağan dışı yollardan padişah olanların, kendilerini tahta getirenleri ortadan kaldırmaları Osmanlı hanedanının (hattâ belki bütün İbn Haldun tipi devletlerin) yazılı olmayan bir kuralıydı.

MC'ye gelince. MC doğrudan doğruya hükümdarın ağzından yazılmıştır. Kral yaptığı yolsuzlukları itiraf etmekte, ve bunlar yeniden olursa kendisine uygulanacak yaptırımları kabul etmektedir. Kralın baronlarla yaptığı bir mücadelede yenik düştüğü, MC'nin de Kralın teslim belgesi olduğu açıkça ortaya çıkmaktadır. İki belgenin yapılış koşulları ve iki ülkenin özellikleri bir yana, "balık baştan kokar" kuralı doğruysa, MC'nin yaklaşımı daha gerçekçi ve doğru gözükmektedir. Osmanlı Devletinde daima padişahların saygınlığı gözetilmiştir. Kısa sürmüş olan isyan halleri dışında, olan biten yolsuzluklardan Padişahın doğrudan ve uzun süre boyunca sorumlu tutulması sanırım ilk kez II. Mahmut ıslahatına karşı tutucuların eleştirilerinde ve II. Abdülhamit'e karşı Jön Türk mücadelesinde görülmüştür. Millî Mücadele koşullarında da Padişah doğrudan eleştirilememiştir.